

❖ TEKST IN CONTEXT 14 ❖

# 14



SAMENGESTELD DOOR

Henna Goudzand Nahar en  
Michiel van Kempen

# De stille plantage Albert Helman

Amsterdam  
University  
Press

**ALBERT HELMAN, *DE STILLE PLANTAGE***

## TEKST IN CONTEXT

Onder redactie van Yra van Dijk en Hubert Slings  
Redactie voor dit deel: Henna Goudzand Nahar en Michiel van Kempen

De samenstellers bedanken Frank Dragtenstein en Carl Haarnack.

De reeks *Tekst in Context* is ontwikkeld voor gebruik in het voortgezet onderwijs. Met behulp van aanpassingen in de dosering en de docering is de reeks op tal van manieren inzetbaar: zowel voor havo 4/5 als voor vwo 4/5/6, zowel voor klassikale behandeling als voor zelfstudie.

Albert Helman, *De stille plantage* is het veertiende deel in de reeks *Tekst in Context*. Eerder verschenen:

- 1 *Karel en Elegast* (samenstelling Hubert Slings)
- 2 *Jacob van Maerlant* (samenstelling Ingrid Biesheuvel en Frits van Oostrom)
- 3 *Reinaert de vos* (samenstelling Hubert Slings)
- 4 *Wilhelmus en de anderen* (samenstelling Marijke Barend-van Haften, Karel Bostoën, Lia van Gemert en Marijke Meijer Drees, m.m.v. Louis Peter Grijp en Camerata Trajectina)
- 5 *Verhalen over verre landen* (samenstelling Karel Bostoën, Marijke Barend-van Haften en Mirjam Roos, m.m.v. Marijke Meijer Drees en Lia van Gemert)
- 6 *Warenar* (samenstelling Lia van Gemert en Marijke Meijer Drees, m.m.v. Karel Bostoën en Marijke Barend-van Haften)
- 7 *Walewein* (samenstelling Petra Barendregt, Noor Bloem en John Verbeek)
- 8 *Faust* (samenstelling Jef Jacobs, Vincent Laarhoven, Ad van der Logt en Myra Nijhof, m.m.v. Johannes Muller)
- 9 *Max Havelaar* (samenstelling Peter van Zonneveld, m.m.v. Helene Hermans en Christianne Lemckert)
- 10 *Sara B., een rebelse vrouw uit de Verlichting* (samenstelling Marleen de Vries, Karel Bostoën en Lia van Gemert, m.m.v. Rianne Bos en Arien op 't Land)
- 11 *Vondels Joseph, een bijbelse tragedie* (samenstelling Lia van Gemert, Sabine Muller, Marijke de Vos en Roland de Bonth)
- 12 *Hildebrand, Camera Obscura* (samenstelling Rick Honings en Peter van Zonneveld, m.m.v. Özlem Gölpunar)
- 13 *G.A. Bredero, Spaanse Brabander* (samenstelling Jeroen Jansen, Saar Postma en Marijke de Vos)

# Albert Helman. *De stille plantage*

TEKST IN CONTEXT 14

Samengesteld door Henna Goudzand Nahar en Michiel van Kempen

Amsterdam University Press  
2019

Lay-out: Adriaan de Jonge, Amsterdam  
Ontwerp omslag: Kok Korpershoek, Amsterdam

Omslagafbeelding: Een Caraïbische suikerplantage in vol bedrijf. William Clark, *Slaves cutting the sugar cane*. Uit: *Ten Views in the Island of Antigua*. Londen 1823. (British Library.)

ISBN 978 94 6298 799 9

e-ISBN 978 90 4854 003 7

NUR 621

© H. Goudzand Nahar, M. van Kempen / Amsterdam University Press 2019

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

De uitgeverij heeft ernaar gestreefd alle copyrights van in deze uitgave opgenomen illustraties te achterhalen. Aan hen die desondanks menen alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met Amsterdam University Press.

# Inhoudsopgave

Voor je begint... 7

Inleiding 12

Over het geboorteland van de schrijver 15

Het ontstaan van *De stille plantage* en  
een samenvatting van het verhaal 16

**Uit het eerste hoofdstuk 18**

Hugenoten 19

**Uit het tweede hoofdstuk 21**

**Uit het derde hoofdstuk 24**

Goudland 25

Slavernij 27

**Uit het vierde hoofdstuk 30**

Scheepvaart en industrie 31

De slavernij gerechtvaardigd: het Chamsgeslacht 33

**Uit het vijfde hoofdstuk 36**

Het bestuur van de kolonie 38

**Uit het zesde hoofdstuk 40**

Christendom en jodendom 41

Nobele wilde 42

**Uit het zevende hoofdstuk 44**

Missie en zending 45

Koloniale ogen 46

Geheimtaal in een hoofddoek 47

**Uit het achtste hoofdstuk 48**

Zwevende geesten 49

**Uit het negende hoofdstuk 51**

Rechteloosheid van de slaven 51

**Uit het tiende hoofdstuk 54**

Loango-trommels 55

Wint 56

Nederlands-Nederlands en Surinaams-Nederlands 57

**Uit het elfde hoofdstuk 59**

Een historische roman? 60

**Uit het twaalfde hoofdstuk 62**

Marrons: 'De ondraaglijke stoutheid der wegloopers' 63

Zwarte Piet 64

**Uit het dertiende hoofdstuk 66**

Het Sranantongo 67

***De stille plantage* herschreven als *De laaiende stilte* 70**

***De stille plantage, een van de romans met als thema 'slavernij'* 76**

**De positie van Helmans boek en zijn plaats als schrijver 79**

**Een steady seller 82**

**Voor wie meer wil weten 83**

**Vragen en opdrachten 88**

**Verantwoording 92**

**Woorden en begrippen 93**



## Voor je begint...

In 1931 verscheen *De stille plantage*, de eerste Surinaamse roman met als thema de slavernij. Hij is geschreven door Albert Helman, pseudoniem van Lou Lichtveld (Paramaribo, 7 november 1903 – Amsterdam, 10 juli 1996) en wordt nog steeds gelezen, zowel in Nederland als in Suriname.

*De stille plantage* speelt zich voor het grootste deel af in een niet nader genoemd tropisch land tijdens de vroege periode van slavernij in Noord- en Zuid-Amerika. Maar er zijn wel verschillende aanwijzingen dat Suriname model heeft gestaan voor dit land. In

*Albert Helman.*



deze fase uit de geschiedenis bloeide de trans-Atlantische slavenhandel. Daarbij kochten Europeanen Afrikanen voor het werk op de plantages in de Amerika's: grote stukken grond voor de verbouw van gewassen als suikerriet, tabak en koffie.

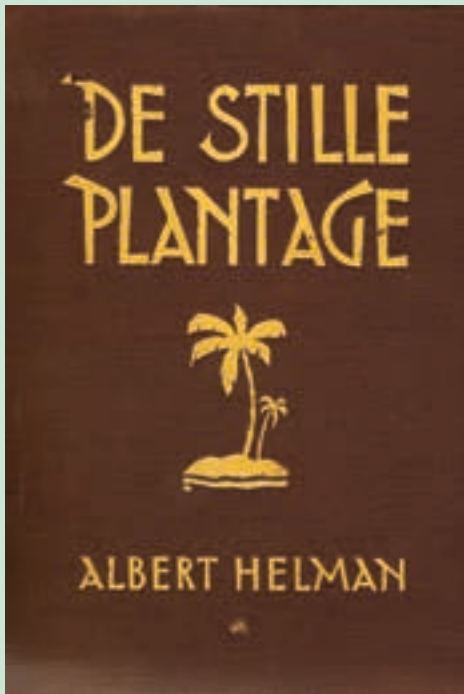
Creatieve expressie over de tijd van de slavernij is eeuwenoud in het geboorteland van Albert Helman. De slaven in Suriname drukten hun emoties, ervaringen, gedachten uit in onder andere liederen, spreuken en vertellingen. Vooral de verhalen over de spin Anansi kregen grote bekendheid. De orale traditie – expressie die mondeling wordt doorgegeven van generatie op generatie – is nog altijd levend. Tijdens de slavernij hadden de slaven overigens geen andere keuze. Zij konden niet schrijven, omdat onderwijs aan hen verboden was. Rond 1760 kwam wel de eerste school voor vrije zwarten en personen van gemengd Europese en Afrikaanse afkomst. Pas na de afschaffing van de slavernij kregen langzamerhand grotere groepen Surinamers toegang tot het onderwijs.

### Vertelperspectief, stijl, taal en spelling

*De stille plantage* is vooral het verhaal over het wel en wee van een Franse familie: Raoul de Morhang, zijn vrouw Josephine en haar twee jongere zussen Agnes en Cécile. Vanuit hun perspectief wordt het verhaal verteld. Met zijn







Omslag van de eerste druk van *De stille plantage* (1931).

vieren vertrekken ze vanuit Frankrijk naar Nederland om zich vervolgens te vestigen op een plantage in een van de nieuwe overzeese gewesten. Hier speelt zich het grootste deel van het verhaal af.

Om welk gewest het gaat, is niet vermeld. Wel valt aan het eind van het verhaal de naam Misalasi (Ik zal eens verloren gaan), een plantage die aan de familie Morhang heeft toebehoord. Deze naam is bekend uit Surinaamse geschiedbronnen als de naam van een marrondorp.

Qua stijl past *De stille plantage* in de manier van schrijven van het begin van de twintigste eeuw. De uitgebreide natuurbeschrijvingen en bespiegelingen

over het leven vanuit de visie van de alwetende verteller verraden de literaire tijdgeest waarin de schrijver is opgegroeid.

### Opbouw van dit boek

Voor *Tekst in context* zijn fragmenten uit *De stille plantage* gekozen die de draad van het verhaal weergeven. Het tweede criterium bij de selectie was de mogelijkheid om de belangrijkste motieven van dit werk te kunnen toelichten.

### Gebruik van de woorden 'slaaf', 'neger', 'blanke' en 'indiaan'

In *De stille plantage* tref je de woorden 'slaaf', 'neger' en 'blanke' aan, wat niet verwonderlijk is, gezien de tijd waarin het verhaal zich afspeelt en waarin het is geschreven. Het gebruik van deze woorden was toen vanzelfsprekend, tegenwoordig niet meer. Nu zie je vaak dat er gesproken wordt van 'tot slaaf gemaakte' of 'slaafgemaakte' in plaats van 'slaaf'. Dat gebeurt in navolging van de Verenigde Staten, waar het woord *enslaved* al langer gangbaar is. De belangrijkste gedachte achter deze woordkeuze is te benadrukken dat het hier gaat om mensen die gedwongen in een positie van slavernij zijn beland, wat niet geldt voor beroepen als die van leraar, arts of postbode. Bovendien willen mensen zo duidelijk maken dat slaaf-zijn geen inherent onderdeel was van iemands identiteit. In wetenschappelijke teksten en ook in musea zie je nu vaak het gebruik van 'slaafgemaakte'.

Er zijn echter ook zwarte wetenschappers in Nederland als Ellen Neslo en Aminata Cairo, die vinden dat het

woord 'slaaf' al in zich draagt dat het niet om een natuurlijke staat gaat. Zij vinden dat de term 'tot slaaf gemaakte' het woord uit zijn historische gebruiksomgeving haalt en het zo vervreemdt van zijn sterk tijdgebonden lading.

Een andere discussie betreft het woord 'neger'. Die vindt vooral plaats onder afstammelingen van mensen die de slavernij aan den lijve hebben onderhouden. Het ligt voor sommigen zo gevoelig dat zij alleen spreken van 'het n-woord'. Het woord is vermoedelijk afgeleid van het Spaanse en Portugese woord *negro*, dat zwart betekent. De Spanjaarden en Portugezen waren dan ook de eerste Europeanen die actief werden in de trans-Atlantische slavenhandel.

Sommige Afro-Nederlanders keren

zich tegen het woord 'neger' omdat het door anderen is opgelegd aan mensen van Afrikaanse afkomst in een situatie waarin de verhoudingen zeer ongelijk waren. In Suriname noemen mensen van Afro-afkomst zichzelf het liefst creool. In de Verenigde Staten was vroeger *negro* de benaming voor zwarte mensen, tegenwoordig hoor je *African-American*, *Afro-Americans* en *Black*. De naamsverschuivingen laten zien hoe gevoelig het onderwerp ligt.

Tegelijkertijd hoor je de woorden *niggah* en ook *niggahbitch* veelvuldig in de Amerikaanse hiphop- en rapcultuur. Rappers en hiphoppers, zo luidt een verklaring, eigenen zich woorden toe waarvan ze weten dat die negatieve associaties oproepen. Ze gebruiken die woorden dus als geuzennaam. Het

*Indianenkamp op een briefkaart van ca. 1900 uit de kolonie Suriname. De inheemse leefwijze was eeuwenlang in grote trekken onveranderd gebleven.*





*Algemene kaart van Suriname, van Alexander de Lavaux, ca. 1735. Op deze kaart is goed te zien hoe alle plantages in langwerpige percelen aan de rivieren gevestigd waren, met de korte zijde naar de rivier.*

is echter niet de bedoeling dat anderen deze ‘n-woorden’ bezigen.

Ook de woorden ‘blank’ en ‘blanke’ staan ter discussie. Als we van ‘zwarte’ spreken, waarom dan niet van ‘witte’? Lang niet iedereen echter kan zich vinden in het gebruik van het woord ‘wit’ in plaats van ‘blank’.

Wij en de erven-Helman maken de keuze het werk van Albert Helman te respecteren en daar geen veranderingen in aan te brengen met betrekking tot de woordkeus. De woorden ‘neger’, ‘blanke’ en ‘slaaf’ blijven dus staan in de tekst van *De stille plantage*.

Voor de begeleidende teksten hebben wij positie moeten kiezen met betrekking tot de huidige discussie. Wij sluiten ons voor het woord ‘slaaf’ aan

bij de visie van wetenschappers als Neslo en Cairo. ‘Tot slaaf gemaakt’ bevordert de leesbaarheid/begrijpelijkheid van de tekst niet, zeker niet in een taal als het Nederlands. Het woord ‘slaaf’ is een begrip dat lang vóór de trans-Atlantische slavenhandel bestond. Het wijst op een maatschappelijke status van personen, ongeacht hun etnische achtergrond, tot op de dag van vandaag. Denk onder andere aan seks-slaven en cacao-slaven.

Ten aanzien van de woorden ‘blank’ en ‘neger’ in de begeleidende teksten: hierin kiezen wij voor witte mensen en Afro/zwarte mensen. Het woord ‘neger’ heeft eeuwen een pejoratieve (minachtende) betekenis gehad en wordt nog altijd gebruikt als scheld-

woord. 'Blank' kreeg binnen de context van het slavernijverleden de connotatie (gevoelswaarde) van rein en goed. Op basis hiervan kiezen wij daarom in de begeleidende teksten voor de nieuwe aanduidingen. Dit geldt eveneens voor 'inheemsen'. De oorspronkelijke bewoners van Suriname stonden vroeger bekend als 'indianen', nadat Columbus dacht een weg te hebben gevonden naar Indië.

Ook voor de mensen die in opstand kwamen door te vluchten naar het oerwoud van Suriname zie je een verschuiving van benaming: 'bosneger', 'boslandcreool', 'marron'. De discussie hierover is nog volop gaande, ook onder mensen van deze groep. Wij maken hier de keuze voor 'marron' zonder daarbij te pretenderen dat dit de benaming zou moeten zijn voor deze groep en hun nakomelingen. Dit geldt ook voor de woorden 'slaaf', 'zwarte', 'witte', 'mulat' en 'inheemse'. Het laatste woord is er nog niet over gezegd.

### Verwerking van de stof

Dit boek sluit af met vragen en opdrachten.



*Planters en slaven. Op deze gravure is goed te zien hoe de zwarte bevolking dienstbaar moest zijn aan de planters. Maar in het onderste deel grijpt een planter in wanneer een collega een slaaf afranselt. Uit: Franz Hoffmann, Oheim und Neffe (1848).*

